

**ИЛМ-ФАННИНГ РИВОЖЛАНИШИ АСОСИДА ЎҚУВЧИ ЁШЛАРНИ
ВАТАНПАРВАРЛИК РУҲИДА ТАРБИЯЛАШДА ОИЛА, МАҲАЛЛА ВА МАКТАБ
ҲАМКОРЛИГИНИНГ ЎЗИГА ХОС ЖИҲАТЛАРИ**

Кулматов Норқобил Эшмаматович

катта ўқитувчи, ёшлар масалалари ва маънавий-маърифий ишлар

бўйича декан ўринбосари

[.norqobil.65@mail.ru](mailto:norqobil.65@mail.ru)

Сулайманбеков Ойбек Дусбекович

Илмий тадқиқотлар, инновациялар ва илмий педагог кадрлар

тайёрлаш бўлими бошлиғи,

oybek.sulaymanbekov@mail.ru

Самарқанд давлат ветеринария медицинаси,

чорвачилик ва биотехнологиялар университетининг Тошкент филиали.

<https://doi.org/10.5281/zenodo.7351468>

Аннотация. Ушбу мақоланинг мазмунида мамлакатимиз таълим-тарбия тизимида илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларнинг дунёқарабини шакллантиришида уларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда оила, маҳалла ва мактаб ҳамкорлигининг ўзига хос жиҳатлари, жумладан ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашнинг бугунги кун ёшлари учун нақадар катта аҳамиятга эга эканлиги баён этилади.

Калит сўзлар: ёш авлод, ўқувчи ёшлар, илм-фан, таълим, тарбия, ватан, ватанпарварлик, одоб-ахлоқ, оила, мактаб, маҳалла, ота-она, .

Аннотация. В содержании данной статьи на основе развития науки в системе образования нашей страны раскрываются уникальные аспекты семейно-соседского и школьного сотрудничества в формировании мировоззрения учащейся молодежи в духе патриотизма, среди прочего констатируется, насколько важно для современной молодежи воспитывать младших школьников в духе патриотизма.

Ключевые слова: молодое поколение, студенческая молодежь, наука, образование, воспитание, Родина, патриотизм, нравы, семья, школа, соседство, родители

Abstract. In the content of this article, on the basis of the development of science in the educational system of our country, the unique aspects of family, neighborhood and school cooperation in shaping the worldview of schoolchildren in the spirit of patriotism, including how important it is for the youth of today to educate schoolboys in the spirit of patriotism.

Key words: young generation, student youth, science, education, upbringing, motherland, patriotism, manners, family, school, neighborhood, parents.

Тадқиқот ишининг долзарблиғи: Илм-фан тараққиётининг ривожланиши асосида ўқувчи ёшлар онги ва тафаккурида ватанпарварлик ҳис-туйғуларини шакллантириш ва юксак маънавиятли ёшлар қилиб тарбиялаш, бошқа миллат вакилларига нисбатан ҳурмат эътибор билан қарайдиган, инсонийлик кадр-қимматни эъзозлайдиган ўқувчи ёшларни вояга етказишда ушбу энг асосий омил – оила, маҳалла ва мактаб (таълим муассасалари) ўртасидаги ҳамкорлик бугунги янги Ўзбекистон жамиятининг энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолмоқда. Ҳар бир ўқувчи ёшни ватанпарварлик руҳида тарбиялаш янги Ўзбекистон жамиятининг энг асосий вазифаси ҳисобланади. Шундай экан биз танлаган

“Илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда оила, маҳалла ва мактаб ҳамкорлигининг ўзига хос жиҳатлари” мавзуси бугунги кун учун энг долзарб мавзулардан бири ҳисобланади.

Муаммони ҳал қилиш йўллари: Учунчи Реннесанс остонасида турган Янги Ўзбекистонда ўқувчи ёшлар онги ва тафаккурида ватанпарварлик ҳис-туйғуларини шакиллантириш, тарбиялаш, ёшларимиз орасида турли хил салбий кўринишдаги иллатларнинг олдини олиш ва уларни маънавий етук инсонлар бўлиб шакилланишида оила, маҳалла ва мактаб ўртасидаги самарали ва ижобий ҳамкорликни йўлга қўйиш бугунги кун учун энг муҳим вазифаларидан бири бўлиб қолмоқда. Инсоният XXI асрга қадам қўйганидан кейин жаҳон миқёсида глобал ахборот алмашинуви шиддат билан ривожланиб бораётган бугунги кунда ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда уларнинг маънавий оламида бўшлиқ (ваакум) вужудга келмаслиги учун, ёшларимизнинг қалби ва онгида соғлом ҳаёт тарзини, миллий ва умуминсоний, диний кадриятларимизга ҳурмат-эъҳтиром туйғуларини болаликларидан бошлаб шакиллантиришимиз зарур бўлади. Бугунги кунда ўқувчи ёшларимиз маънавиятига қарши қаратилган, бир қарашда арзимас бўлиб туюладиган ҳар қандай кичик салбий хабар ҳам ахборотлашган оламда глобаллашув жараёнларининг шиддатидан куч олган ҳолда кўзга кўринмайдиган, аммо маънавий зарарини ҳеч бир нарса билан қоплаб бўлмайдиган улкан маънавий зарарни келтириб чиқариши мумкин. Бундай салбий ҳолатларнинг олдини олиш учун юртимиздаги ҳар бир оила вакиллари бўлмиш ота-оналаримиз ўз фарзандларининг бахту-камолини кўришлари учун ёшликларидан бошлаб тўғри тарбия беришга ҳаракат қилишади, албатта бу жараёнлар ўз-ўзида амалга ошиб қолмайди.

Таклиф ва тавсиялар: Ўзбек халқимизда яхши бир нақл бор: “Нима эксанг, шуни ўрасан”, келинг шу нақлни бугунги кун нуқтаи назаридан бошқача бир талқинда айтиб кўрайлик: “Нима ўришни хохласанг, шунга яраша меҳнат қил”. Мустақиллик шарофати билан юртимиз фуқаролари тинч-тотув, тўқчилик замонида яшаб келишмоқда. Бугунги тинчлик замонда юртимиздаги ҳар бир ота-она ўз фарзандига молу-мулк, уй-жой, имконияти кўтарса автомобиль ва бошқа бир қанча қимматбаҳо моддий бойликларни таъминлаб беришлари мумкин, аммо лекин тўғри тарбия ва бардавом бахтни топиб бера олишадими? Бу нарсаларни топиб беришлари учун ҳар бир ота-онанинг ўзлари қандай тарбия кўрганлик даражаларига боғлиқ бўлади. Қадимда бир ота ўғлини етаклаб кета туриб шундай дебди “Ўғлим ҳар бир босган қадамингни ўйлаб бос” деб айтса, ўғли отасига қараб шундай жавоб берибди: “Ота сиз қайси йўлдан қандай қадам босиб юрсангиз мен ҳам шундай қадам босиб юраман, чунки мен сизга эргашаяпман” деб жавоб берган экан. Ёки яна бир мисол “Қуш уясида кўрганини қилади” “Хўрозқанд” чет элники деса ётиб олиб ялайдиганлар ҳам халқимиз орасида, айниқса ёшларимиз орасида афсуски топилади. “Дарахтнинг бўшини қурт ейди” [1], доим деган халқ мақоллари бежиз айтилмаган. ва ҳокозо... бундай мисолларни кўплаб келтиришимиз мумкин. Педагогик адабиётларда педагогиканинг луғавий маъноси “бола етакламоқ” деб айтилади. Биз ота-оналар барибир болаларимизни етаклаб юрамиз, демак биз ўзимиз қандай қадам боссак, фарзандларимиз ҳам ана шундай қадам босишади. Бу нарса педагогик тарбиянинг ибрат-намуна усулига мос келади.

Илм-фан ривожини ва шу асосда таълим-тарбия масаласи ҳамма замонларда ҳам ҳар доим кун тартибидаги асосий масалалардан бири бўлиб келган. Ўз даврида мустақил

Ўзбекистон Республикасининг биринчи Президенти Ислон Абдуғаниевич Каримов - шундай деб ёзган эди, - Мен, - Абдулла Авлонийнинг “Тарбия биз учун ё ҳаёт – ё мамот, ё нажот – ё ҳалокат, ё саодат – ё фалокат масаласидир” [2] деган фикрини кўп мушоҳада қиламан. Буюк маърифатпарварнинг бу сўзлари асримиз бошида миллатимиз учун қанчалар муҳим ва долзарб бўлган бўлса, ҳозирги кунда биз учун ҳам шунчалик, балки ундан ҳам муҳим ва долзарбдир

Шу ўринда давлатимиз раҳбари Ўзбекистон Республикасининг президенти Ш.М.Мирзиёевнинг куйидаги фикрларини мисол қилиб олишимиз мумкин. “Агар катта авлоднинг билими ва тажрибасини, узоқни кўра олиш фазилатларини ёшларимиздаги ғайрат-шижоат, мардлик ва фидоийлик билан бирлаштира олсак, кўзлаган марраларга албатта етамиз. Янги Ўзбекистонни ана шундай билимли ва бунёдкор ёшларимиз билан биргаликда барпо этамиз”. [3] Чунки ҳаёт давом этар экан, янгидан-янги авлодлар туғилади, ҳаётда камол топишлари учун эса таълим-тарбияга эҳтиёж сезади. Президентимиз Ш.М.Мирзиёевнинг ушбу фикрларга ҳамоҳанг сифатида биринчи президентимиз И.А.Каримовнинг айтиб ўтган куйидаги фикрларини уйғунлаштириш айни муддаодир “Ҳар қайси миллатнинг ўзига хос маънавиятини шакиллантириш ва юксалтиришда, ҳеч шубҳасиз, оиланинг ўрни ва таъсири беқиёсдир. Чунки инсоннинг энг соф ва покиза туйғулари, илк ҳаётий тушунча ва тасаввурлари биринчи галда оила бағрида шакилланади. Боланинг характерини, табиати ва дунёқарашини белгилайдиган маънавий мезон ва қарашлар – яхшилик ва эзгулик, олийжаноблик ва меҳр-оқибат, орномус ва андиша каби муқаддас тушунчаларнинг пойдевори оила шароитида қарор топиши табиийдир” [4]

Кутилаётган ижтимоий самара (натига): Мақсадимиз ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялаб камол топтириш экан, бу борада иймон-эътиқоди бутун, иродаси бақувват эркин фуқаро маънавиятини шакиллантириш билан бирга мустақил дунёқарашга эга, ўтмиш аждодларимиз бўлган ота-боболаримизнинг бебаҳо мероси ва замонавий тафаккурга таяниб яшайдиган баркамол шахс – комил инсонларни тарбиялашдан иборат бўлиб, бу вазифаларни амалга оширишда кенг жамоатчилик билан, яъни мактаб ва маҳалла билан ҳамкорлик ишларини амалга ошириш мақсадга мувофиқдир.

Кадрлар тайёрлаш миллий дастурининг “4.4 Маънавий – ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар” деб номланган бандида “Ўзбекистон мустақиллиги принципларига садоқатли ҳамда жамият тараққиётига муносиб ҳисса қўшишга қодир шахсни шакиллантириш мақсадида таълим муассасалари, ота-оналар, оила, маҳалла кўмиталари, Республика Маънавият тарғибот маркази, Миллий ғоя ва мафкура илмий-амалий маркази, жамоат ташкилотлари, фондлар билан ўзаро пухта ҳамкорлик қиладилар” [5] деб кўрсатилган ва тегишли тизим ишлаб чиқилган.

Илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларимизни ватанпарварлик руҳида тарбиялаб камол топтиришда ҳамда маънавий-ахлоқий тарбия ва маърифий ишлар тизимини мунтазам амалга ошириб бориш борасида ҳар бир муассаса ва ташкилотнинг ўз вазифалари мавжуд. Бугунги кунда бу борада Ўзбекистон Республикаси Халқ таълими вазирлиги тизими қошида бир қатор куйидаги вазифалар (функция)лар амалга ошириб келинмоқда. Жумладан: Таълим муассасаларининг ота-оналар, оилалар, фуқароларнинг ўзини-ўзи бошқариш органлари, жамоат ташкилотлари, жамғармалар билан ижодий фаол,

Ўзбекистон мустақиллиги ғояларига садоқатли ва жамиятимиз тараққиётига муносиб улуш қўшишга лаёқатли ўқувчи ёшларни камол топтириш бўйича ўзаро яқин ҳамкорликни амалга оширади. Ўқувчи ёшларда ватанпарварлик ҳис-туйғуларини шакиллантириш билан бир қаторда уларни маънавий-ахлоқий тарбиялаш, ўз Ватани ва халқига содиқ фуқарони шакиллантириш бўйича мактабларнинг ота-оналар, оилалар, маҳалла кўмиталари, Республика Маънавият тарғибот маркази бўлинмалари жамоат ташкилотлари ва жамғармалар билан мустаҳкам ўзаро ҳамкорлиги амалга оширилади.

Илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида камол топтиришда ҳамда бўлажак фуқароларимизни маънавий баркамол шахс ва жисмоний соғлом бўлишларида оиланинг ҳам бир қатор вазифалари мавжуд. Улар қуйидагилардан иборат: Оилада ҳар бир ота-она соғлом ижтимоий муҳитни яратиш, миллий руҳиятни ва турмуш тарзини ҳисобга олган ҳолда фарзандларда ота-онага, ака-укага, опа-сингилга, қариндош-уруғларга ва Ватанга бўлган меҳр-муҳаббат туйғусини шакиллантириш, фарзандларнинг қизиқишлари, иқтидори ва эҳтиёжларини ҳисобга олган ҳолда турли хил касбларга йўналтириш, ҳар бир ота-она ўз фарзандини мустақил фикрлашга ўргатиш, ватанимиз миллий истиқлол ғоялари ва миллий мафкурамизга садоқат руҳида тарбиялаш, фарзандларнинг бўш вақтларини тўғри ташкил этиш ва уларнинг қўшимча таълим олишлари учун тўла-тўқис шарт-шароит яратишдан иборат бўлишлари керак.

Илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларни ватанпарварлик руҳида тарбиялашда маҳаллаларнинг ҳам бир қатор вазифалари мавжуд ва улар қуйидагилардан иборат бўлиш керак: Таълим муассасалари билан биргаликда таълим-тарбия жараёнида амалга оширилиши керак бўлган масалаларни муҳокама қилишда қатнашиб, оқилона ечимлар топишда фаол иштирок этиш ва фаоллик ва ташаббускорлик кўрсатиш, ўқувчи ёшлар орасида ўз фарзандлари тарбияси билан етарлича шуғулланмайдиган баъзи бир ота-оналарни маҳалла фуқаролар йиғинларида қаттиқ муҳокама қилиш, уларга жамоатчилик таъсирини ўтказиш, керак бўлган ҳолларда бундай ота-оналар билан тегишли профилактик ишларни олиб бориш ва тадбирларни белгилаш мақсадида ҳурмат ва эътиборга сазовор бўлган маҳалла фаолларини бириктириш ёки қонун доирасида белгиланган бошқа чораларни кўриш, ўқувчи ёшларни диний мазҳаблар ва секталар, ақидапарастликнинг салбий таъсирини тўғри англаб етишларида уларга ота-оналар орқали таъсир кўрсатиш, улуғ аллома ва мутафаккир аждодларимизнинг тарбиявий ўғитларини сингдириб боришга кенг жамоатчиликни сафарбар қилиш, маҳалла худудидаги нотинч оилаларни аниқлаш ва улара содир этилиши мумкин бўлган келишмовчилик ва низоларнинг олдини олишдан иборат бўлиши керак.

Илм-фаннинг ривожланиши асосида таълим муассасаларининг ўқувчи ёшлар онгида ватанпарварлик ҳис-туйғуларини шакиллантириш борасида олиб борадиган вазифалари қуйидагилардан иборат бўлишлари керак: Ўқувчи ёшларга таълим ва тарбия беришда илғор педагогик технологиялар, ахборот-коммуникация воситаларидан кенг ва ўринли фойдаланишга тўла-тўқис шарт-шароит яратиш, ўқувчи ёшларнинг таълим-тарбия олиш жараёнида турли хил чалғитувчи воситаларнинг зарари ва уларнинг оқибатларининг олдини олиш бўйича кенг қамровли тарғибот-ташвиқот ишларини йўлга қўйиш ва олиб бориш, бугунги глобаллашув жараёнлари шиддат билан ривожланиб бораётган бир даврда ўқувчи ёшлар онги ва шуурига таъсир этишга қаратилган маънавий таҳдидларга қарши улар онгида мафкуравий иммунитет ва унинг элементларини ҳосил қилиш, таълим

муассасалари қошида ўқувчи ёшларнинг бирон-бир касб-хунарни эгаллашлари учун дастлабки пойдевор яратиш, ўқувчи ёшларни мустақил фикрлашга ўргатиш, уларни истиқлол ғоялари ва миллий мафкурага садоқат руҳида тарбиялаш, ўқувчи ёшларнинг спорт тўғрисида қатнашишлари ва спорт турлари билан шуғулланишларига шарт-шароитлар яратиш, уларнинг бўш вақтларини тўғри ва мазмунли ташкил этиш ва ҳокозолардан иборат бўлиши керак.

Илм-фаннинг ривожланиши асосида ўқувчи ёшларнинг онгида ватанпарварлик ҳис-туйғуларини шакиллантиришда оила, маҳалла, таълим муассасалари ҳамкорлигида куйидаги тамойиллар ва босқичларга амал қилинганда таълим-тарбия жараёнининг самарадорлиги янада юқори бўлади: Таълим ва тарбия жараёнида ҳамкорлик ҳаракатларининг уйғунлиги, таълим олувчига ҳурмат ва талабнинг уйғунлиги, ҳамкорлик жараёни субъектларининг тенг ҳуқуқлиги ва юксак масъулиятлилиги, фаолият жараёнида миллат ва давлат манфаатлари устуворлиги, ҳамкорлик ишларининг илмийлиги ва ҳокозолар.

Ватанамиз вилоятлардан, вилоятлар туманлардан, туманлар маҳаллалардан, маҳаллаларимиз оилалардан, оилаларимиз ота-она, фарзандлардан иборат. Демак, аввало ҳар бир ота-онанинг дунёқараши, иймон-этиқоди ва мафкураси мустаҳкам бўлса, оила, маҳалла, туман, шаҳар, вилоятлар, яъни халқимизнинг мафкураси мустаҳкам бўлади. Халқаро майдонда мафкуравий, ғоявий ва информацион курашлар кучайиб бораётган бугунги мураккаб ва таҳликали замонда маънавий-маърифий ишларни замон талаблари асосида ташкил этиш, ўқувчи ёшларимизни турли-туман кўринишдаги мафкуравий хуружлардан ҳимоя қилиш, фуқароларимизнинг, жумладан ўқувчи ёшларимизнинг ҳаётга онгли муносабатини шакиллантириш, ён-атрофимизда юз бераётган воқеа ва ҳодисаларга дахлдорлик ҳиссини ошириш асосий вазифамиздир. Бу ҳақида Ўзбекистон Республикасининг биринчи президенти И.Каримов ўз даврида ўзининг “Юксак маънавият енгилмас куч” асарида жумладан шундай деб айтиб ўтган эди: “Бугунги кунда ёшларимиз нафақат ўқув даргоҳларида, балки радио-телевидение, матбуот, Интернет каби воситалар орқали ҳам ранг-баранг ахборот ва маълумотларни олмақда. Жаҳон ахборот майдони тобора кенгайиб бораётган шундай бир шароитда болаларимизнинг онгини фақат ўраб-чирмаб, уни ўқима, буни кўрма, деб бир томонлама тарбия бериш, уларнинг атрофини темир девор билан ўраб олиш, ҳеч шубҳасиз, замоннинг талабига ҳам, бизнинг эзгу мақсад муддаоларимизга ҳам тўғри келмайди”

REFERENCES

1. Ўзбек халқ мақоллари.
2. Каримов.И.А. “Жамиятимиз мафкураси халқни – халқ, миллатни – миллат қилишга хизмат этсин”.Т.: “Ўзбекистон”,1998, 17 – бет.
3. Президент Шавкат Мирзиёевнинг Олий Мажлисга ва Ўзбекистон халқига муурожаатномаси. Тошкент. 2020 йил 29 декабрь
- 4.Каримов И.А.”Юксак маънавият – енгилмас куч”.-Тошкент.: “Маънавият”, 2008 йил,52-бет
5. Баркамол авлод Ўзбекистон тараққиётининг пойдевори,-Тошкент.: “Шарқ”, 1998,-55-бет.